

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/52-2-27>**Надія ЛАНЧУКОВСЬКА,***orcid.org/0000-0003-4026-5161**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теоретичної і прикладної фонетики англійської мови
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова
(Одеса, Україна) n.lanchukovskaya@gmail.com***Андрій ШАЛЬОВ,***orcid.org/0000-0002-4004-8071**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови
Національного університету «Одеська морська академія»
(Одеса, Україна) reg.11@ukr.net***Людмила НЕЇЖПАПА,***orcid.org/0000-0003-4398-2553**кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
(Київ, Україна) neizhrapals@ukr.net*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПЕРІОД ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У статті досліджуються особливості соціальної адаптації здобувачів вищої освіти у період дистанційного навчання як один із важливих структурних елементів в забезпеченні навчального процесу в період пандемії COVID-19. Проаналізовано трактування сутності категорії «дистанційне навчання» та досліджено основні характеристики дистанційного навчання. Встановлено, що завдяки реалізації дистанційного навчання за допомогою інформаційних технологій відкривається цілий ряд можливостей для дистанційної підготовки майбутніх фахівців. Проаналізовано основні електронні сервіси для забезпечення дистанційного навчання в закладах вищої освіти. Встановлено, що у всьому світі головними перешкодами дистанційного навчання є соціальна ізоляція, фінансові проблеми, підключення до Інтернету та тривога, яка на сучасному етапі пов'язана з пандемією. Визначено, що під соціальною адаптацією розуміють безперервний процес активної адаптації особистості до умов соціального середовища. З'ясовано, що дистанційне навчання диктує власну специфіку організації навчальної діяльності, вибір форм і методів навчання, змісту і засобів навчання, в тому числі інформаційні, що в свою чергу вимагає врахування особистісних особливостей студентів для їх соціальної адаптації в процесі дистанційного навчання. Визначено, що адаптація до дистанційного навчання відбувається через багато каналів на різних рівнях організації і включає всю систему взаємодіючих соціальних, технічних і природних факторів. На основі проведеного опитування студентів закладів вищої освіти, отримано результати на базі застосування соціально-психологічної адаптаційної діагностики за методикою К. Роджерса та Р. Даймонда й виокремлено високі показники за шкалою адаптації у 43,6% студентів, і низькі – у 56,4%, де високі показники свідчать про соціальну адаптацію студента до дистанційного навчання. Встановлено, що перешкоди в дистанційному навчанні потребують негайного вирішення, а саме забезпечення безперебійного підключення до мережі Інтернет, скорочення процесу соціальної ізоляції та імплементації заходів щодо забезпечення якісного дистанційного навчання в закладах вищої освіти.

Ключові слова: дистанційне навчання, соціальна адаптація, заклади вищої освіти.

Nadia LANCHUKOVSKA,

orcid.org/0000-0003-4026-5161

PhD in Philology, Associate Professor;

Associate Professor at the Department of Theoretical and Applied Phonetics of the English Language

Odessa I.I. Mechnikov National University

(Odesa, Ukraine) n.lanchukovskaya@gmail.com

Andriy SHALYOV,

orcid.org/0000-0002-4004-8071

PhD in Philology, Associate Professor;

Associate Professor at the English Department

National University «Odessa Maritime Academy»

(Odesa, Ukraine) reg.11@ukr.net

Liudmyla NEIZHPAPA,

orcid.org/0000-0003-4398-2553

PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor;

Associate Professor at the Department of Social Education and Social Work

National Pedagogical Dragomanov University

(Kyiv, Ukraine) neizhpapals@ukr.net

PECULIARITIES OF SOCIAL ADAPTATION OF HIGHER EDUCATION ACCESSORIES DURING DISTANCE LEARNING

The paper studies the features of social adaptation of higher education students in the period of distance learning as one of the important structural elements in ensuring the educational process during the pandemic COVID-19. The interpretation of the essence of the category "distance learning" is analyzed and the main characteristics of distance learning are investigated. It is established that due to the implementation of distance learning with the help of information technology opens up a number of opportunities for distance training of future professionals. The main electronic services for distance learning in higher education institutions are analyzed. The main obstacles to distance learning around the world are social isolation, financial problems, Internet connectivity and pandemic anxiety. It is determined that social adaptation is understood as a continuous process of active adaptation of the individual to the conditions of the social environment. It is established that distance learning dictates the specifics of the organization of educational activities, the choice of forms and methods of teaching, content and means of learning, including information, which in turn requires consideration of personal characteristics of students for their social adaptation in distance learning. It is determined that adaptation to distance learning occurs through many channels at different levels of the organization and includes the whole system of interacting social, technical and natural factors. Based on a survey of students of higher education, the results based on the use of socio-psychological adaptive diagnostics according to the method of K. Rogers and R. Diamond and identified high indicators on the scale of adaptation in 43.6% of students, and low - in 56.4%, where high scores indicate the social adaptation of the student to distance learning. It has been established that barriers to distance learning need to be addressed immediately, namely ensuring uninterrupted Internet connection, reducing the process of social isolation and implementing measures to ensure quality distance learning in higher education institutions.

Key words: *distance learning, social adaptation, institutions of higher education.*

Постановка проблеми. Процеси глобалізації, інформатизації та пандемія COVID-19 по-різному вплинули на освіту та, зокрема, на вищу освіту. В результаті закриття закладів вищої освіти викладачам і студентам довелося швидко адаптуватися до дистанційного навчання. Необхідність створення сприятливого навчального середовища для студентів, передбачала прийняття, вибір та адаптацію рішень, щоб задовольнити не лише очікування студентів, але й вимоги до якісної підготовки, та створення умов, за яких заклади вищої освіти функціонуватимуть. Оскільки інформаційні технології полегшують розповсюдження навчального

матеріалу одночасно серед великої кількості користувачів, а платформи дистанційного навчання пропонують студентам багато переваг.

На сучасному етапі розвитку вищої освіти пріоритетним є створення інноваційного освітнього середовища, найбільш сприятливого для розвитку індивідуальних здібностей, творчих талантів студентів, формування їх професійної компетентності та професійної культури загалом. Пандемія призвела до раптового переходу до віддаленої роботи та активізації використання цифрових інструментів, що дало початок широкому обговоренню впливу вільного доступу на освітній

ландшафт, характер викладання та навчання. Звичайно, значної уваги набувають компетенції ХХІ століття, які пов'язані зі здатністю гнучко реагувати на виклики та невизначеності й просувати цілі сталого розвитку суспільства.

Дистанційне навчання стало нормою, а не просто формою навчального процесу в сучасних умовах. Отже, освітнє середовище належним чином трансформувалося в культурному, управлінському та педагогічному сенсі. Трансформація освітнього середовища під впливом багатьох соціокультурних викликів та глобальних процесів створює прецедент щодо необхідності аналізу процесу соціальної адаптації студентів здобувачів вищої освіти у період дистанційного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Тематику особливостей соціальної адаптації здобувачів вищої освіти у період дистанційного навчання досліджує незначна кількість науковців. Зокрема, наукові праці Е. Ю. Сарміна, В. М. Курепін, В. С. Синякова, Д. Кенні, Є. Кохановської, Є. Смичкової, Л. М. Петренко, М. Чая, С. В. Ус, Т. Л. Фомичева, присвячені аналізу дистанційного навчання, та його впливу на становлення якісної вищої освіти та забезпечення результативної діяльності закладів вищої освіти.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження особливостей соціальної адаптації здобувачів вищої освіти у період дистанційного навчання. Для досягнення мети виокремлено такі завдання: визначити сутність та характерні ознаки дистанційного навчання; проаналізувати основні електронні сервіси для забезпечення дистанційного навчання; визначити основні труднощі, з якими стикаються студенти закладів вищої освіти під час дистанційного навчання; виділити особливості соціальної адаптації здобувачів вищої освіти у період дистанційного навчання. При проведенні

дослідження були використані загальнонаукові й спеціальні методи дослідження, зокрема аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, системно-структурний та статистичний аналіз.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Стратегічним завданням системи освіти в умовах інформаційного суспільства є прискорення позитивних перетворень, забезпечення інтелектуальних ресурсів та наукових розробок інформатизацією всіх сфер людської діяльності. Оскільки завданням сучасності є створення цілісної комп'ютерної мережі освіти та науки, розробки системи дистанційного навчання на тривалий період, яка базується на інформаційних технологіях (Cuban, 2001; Fuchs, Woessmann, 2005).

Технічні можливості задля імплементації різноманітних рішень в галузі розробки та формування інформаційних систем на сучасному етапі надзвичайно розгорнуті та повністю доступні. Важливим елементом інформаційної системи організації дистанційного навчання є ІТ-інфраструктура, яка являється єдиним комплексом програмних, технічних, комунікаційних, інформаційних та організаційно-технологічних засобів забезпечення функціонування освітнього процесу (Сарміна, Фомичева, 2017: 136-137).

Використання ІКТ підвищує рівень якості навчання та викладання серед зацікавлених сторін. Для цієї дослідницької мети термін дистанційне навчання визначається як «інноваційний підхід до надання освіти за допомогою електронних форм інформації, що підвищують навички, знання та інші результати від навчання студентів» (ХаумонгNhoun et al., 2012).

Деякі науковці трактують по іншому термін дистанційне навчання як використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) за допомогою комп'ютерних мереж для забезпечення

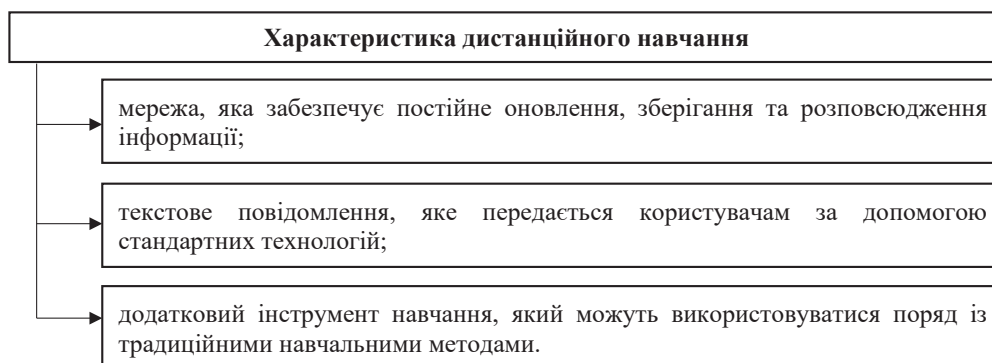

Рис. 1. Характеристика дистанційного навчання

Примітки: сформовано авторами на основі джерела: (Kokhanovskaya et al., 2020).

Таблиця 1

Основні електронні сервіси для забезпечення дистанційного навчання

Електронні сервіси	Характеристика
Moodle	додаток, яка організовує цілісний навчальний процес онлайн-формату
GoogleClassroom	додаток, який пришвидшує обмін інформацією між учасниками закладів професійної (професійно-технічної) освіти
GooglePresentations	додаток, який надає дозвіл формувати та редагувати файли на пристроях
Stepik	освітній додаток та конструктор відкритих онлайн-курсів та уроків
OnlineTestPad	онлайн конструктор тестів, опитувань, кросвордів
iLearn	освітня платформа з онлайн-курсами, тестами та вебінарами
Skype, Viber, WhatsApp, Zoom	месенджери для забезпечення процесу комунікації учасників освітнього процесу в режимі реального часу
Edmodo	додаток, який надає можливість оперативного комунікувати викладачам та здобувачам освіти
Trello	платформа, що допоможе організувати продуктивну командну роботу студентів
Linoit	віртуальна дошка, на якій закріплюють відповідні стікери з інформаційними замітками, зображеннями, відео та документами
Padlet	універсальна онлайн-дошка, яку легко застосовувати в освітньому процесі
Kahoot!	додаток, який надає можливість генерувати тести і проходити їх в ігровій формі
Plickers	додаток, який надає змогу забезпечувати тестування за допомогою карток з QR-кодом та швидко отримати результати

Примітка: складено на основі джерела: (Курепін та ін., 2020: 134).

Отже, для дистанційного навчання застосовуються інформаційні технології, які забезпечують асинхронну або синхронну інтерактивну взаємодію здобувачів освіти і викладачів та базуються на принципі самонавчання студента, завдяки чому забезпечується безперервний процес інтелектуального розвитку і професійного становлення особистості (Петренко, 2018: 91).

навчальними матеріалами та надання інформації студентам та викладачам (Ozkan, Koseler, 2009). Також, дистанційне навчання інтерпретується як «навчальний зміст або навчальний досвід, що надаються або забезпечуються електронними технологіями» (Noorulhasan Naveed et al., 2017).

Таким чином, дистанційне навчання можна визначити як «заплановане викладання чи досвід навчання, яке використовує широкий спектр технологій і призначене для заохочення взаємодії та сертифікації навчання» (див. рис. 1) (Czerniewicz, Brown, 2009).

Отже, дистанційне навчання було створено в результаті науково-технічного прогресу, а також всевітньої комп'ютеризації різних сфер людської діяльності. Цей формат навчання надає студентам доступ до найкращих навчальних матеріалів у будь-якій галузі знань, що сприяє успішному застосуванню цих знань на практиці. Інтерес серед студентів до дистанційного навчання та його якості, а також до пошуку нових освітніх платформ для вивчення різноманітних дисциплін лише зростає (Kokhanovskaya et al., 2020).

Педагогічна цінність інформаційних технологій сприяє вдосконаленню нових дидактичних методів, що використовуються в закладі вищої освіти, шляхом включення комунікативних засобів в навчальний процес, які є більш звичними для студентів. Від викладачів очікується, розробка власної навчальної програми для оптимального використання інформаційно-комунікаційних технологій при підготовці студентів, для забезпечення найвищої професійної підготовки. Завдяки розвитку інформаційних технологій, отриманні під час дистанційного навчання технічні знання та навички будуть необхідними для конкуренції на ринку праці та педагогічної діяльності, за відсутності яких, майбутні фахівці, не зможуть задовольнити поточні вимоги галузі (Kenny, 2020: 502).

На сучасному етапі організація освітнього процесу в навчальних закладах у взаємозв'язку з епідеміологічною ситуацією, яка склалася в Україні та світі з метою запобігання поширенню коронавірусної інфекції COVID-19, дані установи повинні неухильно виконувати положення постанови КМУ від 11.03.2020 № 22, та наказу МОН України від 16.03.2020 № 406 «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19» (Постанова КМУ, 2020), а реалізація теоретичної частини освітньої програми повинна бути організованою із застосуванням інформаційних технологій дистанційного навчання (див. табл. 1) (Курепін та ін., 2020: 134).

Згідно з проведеними результатами ЮНЕСКО встановлено, що у всьому світі головними перешкодами дистанційного навчання є соціальна ізоляція, фінансові проблеми, підключення до Інтернету та тривога, яка на сучасному етапі пов'язана з пандемією. В Ibero America перелік проблем є дещо іншим, оскільки кафедри ЮНЕСКО надають пріоритет наступним: підключенню до Інтернету, фінансовим питанням та труднощам з веденням регулярного розкладу, який може бути пов'язаний з формами викладання та навчання в навчальних закладах, які не стимулюють саморегульоване навчання (див. рис. 2) (UNESCO, 2020).

Отже, дистанційне навчання висуває нові вимоги до організації навчального процесу, а це, у свою чергу, вимагає від викладача адаптації студентів до цих нових вимог.

Під соціальною адаптацією розуміють безперервний процес активної адаптації особистості до умов соціального середовища. Серед них виділяємо адаптацію до нових умов праці, навчання, до нового середовища, до нового соціального середовища та норм його поведінки, до нового викладача, до нової аудиторії, до нового змісту навчально-трудової діяльності. Тому, адаптація є необхідною на всіх етапах процесу дистанційного навчання, де у свою чергу сама адаптація здійснюється в 3 етапи: на вході в систему дистанційного навчання, у процесі дистанційного навчання та на виході з системи дистанційного навчання (Fortova, 2019). Ці етапи можна застосувати як

до навчального процесу в цілому, так і до окремих курсів, модулів і конкретної лекції. Крім того, вони повинні бути співвіднесені з етапами технології розвитку креативного мислення (TDCT), які поділяються на: виклик, осмислення та рефлексія.

Виклик – це адаптація до дистанційного навчання на самому початку; осмислення – це адаптація в процесі дистанційного навчання, а рефлексія – це переадаптація. На кожному етапі студенту необхідно під керівництвом викладача виконувати певні завдання. На першому етапі, який є етапом виклику, необхідно викликати у студентів інтерес до дисципліни, що вивчається, актуалізувати матеріал (проблему), що вивчається, і, можливо, разом зі студентами переформулювати проблему. Викладачу необхідно сформувати хороші умови для ефективної роботи зі студентами. На цьому етапі студенти адаптуються один до одного, до дистанційного середовища навчання, до викладача, до умов роботи в дистанційному режимі, до своєї нової ролі. Важливо зняти психологічні бар'єри та створити умови для їх саморозкриття, сформувати інтерес до дистанційного навчання.

Формулювання цілей дистанційного навчання є початковим етапом проектування навчального процесу. Збір інформації про цілі дистанційного навчання дозволяє визначити запити студентів щодо навчання, а оперативний зворотний зв'язок допомагає адаптувати навчальні програми до потреб студентів. Навчальні програми, розроблені

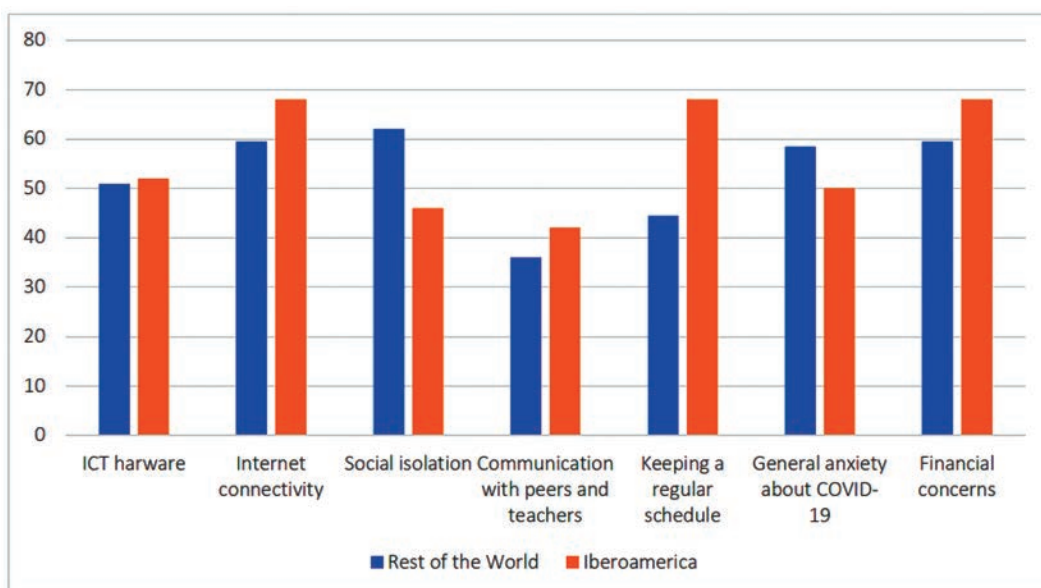

Рис. 2. Основні труднощі, з якими стикаються студенти закладів вищої освіти під час пандемії COVID-19

Примітка: складено на основі джерела: (UNESCO, 2020).

навчальним закладом (кафедрою, викладачем) відповідно до вимог та документів даного рівня, містять цілі, які тією чи іншою мірою можуть відрізнятися від цілей студентів. Тому адаптація навчальної програми під запит студентів є необхідним елементом ефективного розвитку навчального процесу (Організація дистанційного навчання з використанням сучасних ІКТ, 2009).

На етапі рефлексії проводиться активна робота зі змістом та інформацією, де співвідносяться старі та нові знання. На цьому етапі відбувається адаптація до змісту навчання, адаптація до різних видів навчальної діяльності і не в останню чергу настає емоційна адаптація. Адаптація в процесі дистанційного навчання характеризується постійним контролем рівня засвоєння студентами навчального матеріалу з використанням діагностичних і контрольних процедур та коригуванням змісту навчання, тобто його адаптацією та систематизацією з метою підвищення ефективності та дотримання принципу індивідуалізації та диференціації навчання. Велике значення для адаптації у навчально-виховному процесі має вибір адекватних змісту методів і засобів.

У ході рефлексії студент здійснює самостійну систематизацію та узагальнення вивченого матеріалу, визначаючи напрямки подальшого вивчення теми, дисципліни, предмета. Рефлексія – це процес самопізнання суб'єктом внутрішніх актів і умов. Мислення необхідне для систематизації вивченого матеріалу, співвіднесення його з особистим досвідом і самопізнанням. Рефлексія проводиться як після вивчення кожної теми, так і після курсу в цілому і є невід'ємною частиною адаптації. Це дає можливість відстежити якість засвоєння матеріалу та емоційний стан студентів з метою подальшого коригування процесу дистанційного навчання.

Адаптація до нової форми дистанційного навчання – це своєрідний управлінський процес. Як і в будь-якому управлінському процесі, можна виділити керованих і керуючих суб'єктів: студентів і викладачів. Управління і керовані суб'єкти навчально-виховного процесу знаходяться в тісному взаємозв'язку і взаємозалежності. Головне в управлінні адаптацією – підвищення осмисленості засвоєння знань і практичної спрямованості навчання. Викладач, який є керуючим суб'єктом у цьому процесі, повинен не тільки пропонувати певну інформацію та контролювати результати, а й організувати, коригувати діяльність студента для отримання знань у дистанційній формі. Водночас було б неправильно перекладати весь навчальний процес лише на викладача, оскільки

багато чого залежить від самих студентів. Важливо, щоб студенти свідомо прагнули здобувати знання за допомогою інформаційних технологій.

Роль викладача, який завжди був і залишається не тільки передавачем інформації, а й здійснює вплив на людей силою свого слова та змістом своєї місії, яка суттєво змінюється і набуває нової якості з дистанційним навчанням. Зусилля сучасного викладача мають бути спрямовані на подолання опору навчанню, культивування мотиву та мети навчання, створення передумов для подальшого самонавчання. Викладачу необхідно використовувати певні методи, засоби, прийоми та форми навчання з урахуванням принципів індивідуалізації та диференціації, оптимального поєднання людських і технічних ресурсів, діалогічного спілкування та діагностичних процедур тощо (Sharovalova et al., 2020).

Отже, дистанційне навчання диктує власну специфіку організації навчальної діяльності, вибір форм і методів навчання, змісту і засобів навчання, в тому числі інформаційні, що, в свою чергу, вимагає врахування особистісних особливостей студентів для їх соціальної адаптації в процесі дистанційного навчання. Адаптація до дистанційного навчання відбувається через багато каналів на різних рівнях організації і включає всю систему взаємодіючих соціальних, технічних і природних факторів. Ці фактори, у різноманітних комбінаціях та в поєднанні, впливають на здатність ефективно працювати з інформацією, що визначає розвиток студента. З метою достатнього повного розуміння психологічних, педагогічних, соціальних та інформаційних проблем, що виникають в процесі адаптації, а також для вибору оптимальної стратегії навчання в закладах вищої освіти було проведено дослідження загальної оцінки та соціальної адаптації студентів до дистанційного навчання. Під час дослідження використовувалися такі методи: 1) анкетне опитування; 2) шкала соціально-психологічної адаптації К. Роджерса та Р. Даймонда. У дослідженні взяли участь 2500 студентів закладів вищої освіти. Анкетування було спрямовано на визначення загальної оцінки студентами технологій дистанційного навчання. Обробка результатів опитування показала наступне.

На запитання, чому використовується дистанційне навчання та чим відрізняється дистанційне навчання від традиційної форми, більшість (83%) респондентів відповіли, що навчання за дистанційними технологіями зручніше для тих, хто: через різні обставини (робота, стан здоров'я, сім'я, віддаленість від освітньої організації) не має можливості

регулярно відвідувати заняття чи приходити на заняття; 37,2% студентів відзначили, що дистанційне навчання дає змогу підвищити ефективність засвоєння основної освітньої програми за рахунок самостійного вибору місця та часу проведення занять; 85,6% – вважають, що використання дистанційного навчання в навчальному процесі дає можливість отримати додаткові знання за допомогою інформаційних технологій та оволодіти додатковими ІТ-компетентностями; 22,3% – відзначили, що завдяки використанню технологій дистанційного навчання, реалізованих з опосередкованою (дистанційною) або не повністю опосередкованою взаємодією між студентом і викладачем, дозволяє студентам оптимально поєднувати навчання і роботу, робить навчання доступнішим для мешканців віддалених регіонів, дозволяє їм будувати процес навчання, враховуючи індивідуальні можливості та побажання студента виходячи із загального графіка навчального процесу.

Проте респонденти відзначили декілька негативних факторів: 1) технічний фактор: нестабільне та погане з'єднання з Інтернетом (35%); 2) психологічний фактор: невміння та небажання вчитися самостійно (27%); 3) лінгвістичний фактор: невміння працювати з електронним мультимедійним контентом (19%); 4) соціальний фактор: 87% студентів відзначили, що головна відмінність дистанційного навчання від традиційного – це відсутність безпосереднього контакту між студентами та викладачем, відсутність спілкування.

Наступна група запитань, запропонованих студентам, пов'язана з оцінкою роботи з викладачем. Одним із питань є оцінка ефективності спілкування викладача з студентами. За результатами опитування 93,4% оцінили позитивно, а 6,6% відповіли, що не завжди вдається зв'язатися з викладачем і не всі викладачі охоче дають номери телефонів. При оцінці переваги дистанційного навчання на питання «Яка форма навчального процесу є найбільш прийнятною для Вас?» отримано такі результати: 46,2% респондентів віддали перевагу денній формі навчання, 42% – змішаній і лише 11,8% – дистанційній формі навчання.

Важливим фактором, що супроводжує навчальний процес у його дистанційному варіанті, є те, що студенти стикаються з незнайомими формами організації навчального процесу, видами контролю, якісно новому змісту навчальних завдань. Навчання є стресовою ситуацією для студентів, оскільки вимагає напруження фізіологічних або психічних процесів. Студенти змушені працювати більш самостійно; вони відчують певну «фізичну» самотність у навчальному середовищі.

З дистанційним навчанням студенти отримують менше позитивних емоцій у сфері міжособистісних стосунків, оскільки, спілкуючись, ми завжди так чи інакше емоційно реагуємо на інших. Таким чином, дистанційне навчання впливає на психоемоційний стан його учасників.

«Відсутність безпосереднього контакту при дистанційному навчанні акцентує увагу на важливості врахування психологічних особливостей організації процесу подання інформації та питання соціально-психологічного процесу адаптації, які значною мірою визначають ефективність навчання». Для діагностики процесу соціальної адаптації студентів до дистанційного навчання було застосовано шкалу соціально-психологічної адаптації К. Роджерса та Р. Даймонда (Fetiskin et al., 2002; Fedchenko, Dergunova, 2021). Результати соціально-психологічної адаптаційної діагностики за методикою К. Роджерса та Р. Даймонда були отримані таким чином: високі показники за шкалою адаптації виявлено у 43,6% студентів, низькі – у 56,4%. Високі показники свідчать про те, що студент легко опановує навчальні предмети, успішно та вчасно виконує навчальні завдання; при необхідності може звернутися за допомогою до викладача, вільно висловлювати свої думки, може проявити свою індивідуальність і здібності на занятті. Низькі показники за шкалою пристосованості до навчальної діяльності свідчать про труднощі оволодіння навчальними предметами та виконанням навчальних завдань студентом; йому важко говорити на занятті, висловлювати свої думки. При необхідності він не може поставити запитання викладачу. З багатьох предметів, що вивчаються, потребує додаткових консультацій, не може проявити свою індивідуальність та здібності на заняттях.

Отже, процес соціальної адаптації здобувачів вищої освіти у період дистанційного навчання дає змогу підтримувати продуктивність навчального процесу, розширює можливості як викладача, так і студента у віртуальному освітньому просторі, що особливо важливо в контексті стрімкого розвитку технічного прогресу, коли з'являється все більше електронних ресурсів та їх продуктів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В результаті аналізу особливостей соціальної адаптації здобувачів вищої освіти у період дистанційного навчання було встановлено, що через умови інтенсифікації освітніх процесів та появу перешкод щодо забезпечення традиційного навчання, які потребують невідкладного альтернативного вирішення, цей процес вимагає забезпечення розвитку дистанційного навчання, де дана тема набуває все більшої актуальності.

У даний час абсолютно очевидно, щоб досягти результативного навчального процесу навчальні заклади повинні поєднувати переваги змішаних типів освіти, яка може допомогти досягти оптимального балансу між традиційним та дистанційним навчанням. Перешкоди, з якими стикаються студенти під час соціальної адаптації у період дистанційного навчання, вирішення яких допоможе покращенню якості дистанційного навчання в міру переходу студентів на наступні навчальні роки. Також, важливо, покращити платформи дистанційного навчання, які можуть бути єдиним доступним способом навчання та викладання, що може забезпечити безперервність навчання під час неочікуваних подій, таких як спалах COVID-19.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в тому, що висновки та рекомендації, роз-

роблені авторами та запропоновані в статті, можуть бути використані для: уникнення перешкод під час соціальної адаптації здобувачів вищої освіти у період дистанційного навчання та забезпеченні перспективного розвитку дистанційного навчання.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на пошук засобів для забезпечення соціальної адаптації здобувачів вищої освіти у період дистанційного навчання, що дасть змогу стимулювати освітню сферу і покращить викладацьку діяльність у освітньому інформаційно-технологічному просторі, що забезпечить якісне дистанційне навчання. Розширення можливостей та широке застосування інноваційних, науково-дослідних підходів забезпечення дистанційного навчання на рівні навчального закладу може стати базисом для стратегій на майбутні періоди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Cuban L. Oversold and underused: Computers in the classroom. Cambridge: Harvard University Press, Cambridge, MA. 2001. URL: https://moodle.fct.unl.pt/pluginfile.php/72068/mod_resource/content/0/Cuban_2001_Oversold_and_underused_Computers_in_the_classroom.pdf (дата звернення: 28.05.2022).
2. Fuchs T., & Woessmann L. Computers and student learning: Bivariate and multivariate evidence on the availability and use of computers at home and at school. 2005. URL: <https://www.ifo.de/DocDL/IfoWorkingPaper-8.pdf> (дата звернення: 28.05.2022).
3. Сармина Е. Ю., Фомичева Т. Л. Информационные технологии как инновация в системе управления. *Интерактивная наука*. 2017. № 1 (11). С. 197-199.
4. ХаумонгNhoun, O., Bhuasiri, W., Rho, J. J., Zo, H., and Kim, M.-G. The critical success factors of e-learning in developing countries, Korea, 2012.
5. Ozkan S. and Koseler R. Multi-dimensional students' evaluation of e-learning systems in the higher education context: An empirical investigation, *Comput. Educ.*, 2009, 53, 4, 1285–1296. URL: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2009.06.011> (дата звернення: 28.05.2022).
6. Noorulhasan Naveed Q., AbdulHafeez M., Sumaya S., Qureshi M., Asadullah. Barriers Effecting Successful Implementation of E-Learning in Saudi Arabian Universities. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET)*, 2017, 12. 94. URL: 10.3991/ijet.v12i06.7003 (дата звернення: 28.05.2022).
7. Czerniewicz L., Brown C. A study of the relationship between institutional policy, organizational culture and e-learning use in four South African universities. *Computers and Education*, 2009, 53(1), 121-131.
8. Kokhanovskaya E., Smychkova E., Chai M. Online learning as a result of globalization during the pandemic Covid-19. SHS Web of Conferences. 2020, 92. URL: 10.1051/shsconf/20219201020 (дата звернення: 28.05.2022).
9. Kenny Dorothy. Technology in Translator Training. In: Minako O., Hagan (ed.) *The Routledge Handbook of Translation Technology*. London and New York: Routledge, 2020, 498-515.
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 221 та наказ Міністерства освіти і науки України від 16.03.2020 № 406 «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0406729-20#Text> (дата звернення: 28.05.2022).
11. Курепін В. М., Синякова В. С., Ус С. В. Організація освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти на період карантину. *Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей здобувачів вищої освіти інженерно-енергетичного факультету та інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті, м. Миколаїв, 18-20 листопада 2020 р. Миколаїв : Миколаївський національний аграрний університет, 2020. С. 132-135.*
12. Петренко Л. М. Теоретико-методологічні підходи до забезпечення дистанційного навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер.: Педагогічні науки*. 2018. Вип. 2(2). С. 90-96. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2018_2\(2\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2018_2(2)_14) (дата звернення: 28.05.2022).
13. UNESCO Institute for Statistics. 2020. Government expenditure per student, tertiary (% of GDP per capita). URL: <http://uis.unesco.org/en/topic/education-finance/> (дата звернення: 28.05.2022).
14. Fortova L. K. The Problem of adaptation of students to the educational process of the University. *Young scientist*, 2019, 10, 63-65.
15. Organization of distance learning using modern ICT. Methodological recommendations for teachers of educational institutions. G. O. "Resource center". 2009.
16. Shapovalova T., Kubrikova A., Pugatsky M., Petrova G. Legal And Pedagogical Aspects Of Students Adaptation To Distance Learning. In I. V. Kovalev, A. A. Voroshilova, G. Herwig, U. Umbetov, A. S. Budagov, & Y. Y. Bocharova (Eds.),

Economic and Social Trends for Sustainability of Modern Society, vol 90. European Proceedings of Social and Behavioural Sciences (pp. 156-165). European Publisher. 2020. URL: <https://doi.org/10.15405/epsbs.2020.10.03.19> (дата звернення: 28.05.2022).

17. Fetiskin N.P., Kozlov V.V., Manuilov G.M. Socio-psychological diagnostics of the development of personality and small groups. M., the Institute of Psychotherapy, 2002.

18. Fedchenko N. M., Dergunova E. Yu. Features of students' adaptation to distance learning. Perspective research and development : Сборник статей Международной научно-практической конференции, Петрозаводск, 01 апреля 2021 года. Петрозаводск: Международный центр научного партнерства «Новая Наука», 2021. pp. 73-78. DOI: 10.46916/05042021-5-978-5-00174-185-5 (дата звернення: 28.05.2022).

REFERENCES

1. Cuban L. Oversold and underused: Computers in the classroom. Cambridge: Harvard University Press, Cambridge, MA. 2001. Available at: https://moodle.fct.unl.pt/pluginfile.php/72068/mod_resource/content/0/Cuban_2001_Oversold_and_underused_Computers_in_the_classroom.pdf

2. Fuchs T., Woessmann L. Computers and student learning: Bivariate and multivariate evidence on the availability and use of computers at home and at school. 2005. Available at: <https://www.ifo.de/DocDL/IfoWorkingPaper-8.pdf>

3. Sarmina E. Yu., Fomicheva T. L. Informatsionnyie tehnologii kak innovatsiya v sisteme upravleniya. [Information technologies as an innovation in the management system]. Interaktivnaya nauka, 2017, № 1 (11), pp. 197-199 [in Russian].

4. XaymoungNhoun, O., Bhuasiri, W., Rho, J. J., Zo, H., and Kim, M.-G. The critical success factors of e-learning in developing countries, Korea, 2012

5. Ozkan S. and Koseler R. Multi-dimensional students evaluation of e-learning systems in the higher education context: An empirical investigation, Comput. Educ., 2009, № 53 (4), pp. 1285–1296. Available at: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2009.06.011>

6. Noorulhasan Naveed Q., AbdulHafeez M., Sumaya S., Qureshi M., Asadullah. Barriers Effecting Successful Implementation of E-Learning in Saudi Arabian Universities. International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET), 2017, № 12. 94. Available at: DOI: 10.3991/ijet.v12i06.7003

7. Czerniewicz L., Brown C. A study of the relationship between institutional policy, organizational culture and e-learning use in four South African universities. Computers and Education, 2009, № 53(1), pp. 121-131

8. Kokhanovskaya E., Smychkova E., Chai M. Online learning as a result of globalization during the pandemic Covid-19. SHS Web of Conferences. 2020, № 92. Available at: DOI: 10.1051/shsconf/20219201020 [in English].

9. Kenny Dorothy. Technology in Translator Training. In: Minako O., Hagan (ed.) The Routledge Handbook of Translation Technology. London and New York: Routledge, 2020, pp. 498-515 [in English].

10. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11.03.2020 № 221 ta nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 16.03.2020 № 406 «Pro orhanizatsiini zakhody dlia zapobihannia poshyrenniu koronavirusu COVID-19». [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 11.03.2020 № 221 and order of the Ministry of Education and Science of Ukraine of 16.03.2020 № 406 "On organizational measures to prevent the spread of coronavirus COVID-19"]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0406729-20#Text> [in Ukrainian].

11. Kurepin V. M., Syniakova V. S., Us S. V. Orhanizatsiia osvitnoho protsesu v zakladakh profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity na period karantynu. [Organization of the educational process in institutions of professional (vocational) education for the period of quarantine]. Aktualni problemy zhyttiedialnosti liudyny v suchasnomu suspilstvi : tezy dopovidei zdobuvachiv vyshchoi osvity inzhenerno-enerhetychnoho fakultetu ta inshykh uchasnykiv osvitnoho protsesu za rezultatamy tematychnoho «kruhloho stolu» na inzhenerno-enerhetychnomu fakulteti, m. Mykolaiv, 18-20 lystopada 2020 r. Mykolaiv : Mykolaivskiy natsionalnyi ahrarniy universytet, 2020, pp. 132-135 [in Ukrainian].

12. Petrenko L. M. Teoretyko-metodolohichni pidkhody do zabezpechennia dystantsiinoho navchannia v zakladakh profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity. [Theoretical and methodological approaches to providing distance learning in vocational (vocational) education]. Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka. Ser.: Pedahohichni nauky. 2018, № 2(2), pp. 90-96. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2018_2\(2\)_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2018_2(2)_14) [in Ukrainian].

13. UNESCO Institute for Statistics. 2020. Government expenditure per student, tertiary (% of GDP per capita). Available at: <http://uis.unesco.org/en/topic/education-finance/>

14. Fortova L. K. The Problem of adaptation of students to the educational process of the University. Young scientist, 2019, № 10, pp. 63-65

15. Organization of distance learning using modern ICT. Methodological recommendations for teachers of educational institutions. G. O. "Resource center". 2009

16. Shapovalova T., Kubrikova A., Pugatsky M., Petrova G. Legal And Pedagogical Aspects Of Students Adaptation To Distance Learning. In I. V. Kovalev, A. A. Voroshilova, G. Herwig, U. Umbetov, A. S. Budagov, & Y. Y. Bocharova (Eds.), Economic and Social Trends for Sustainability of Modern Society, vol 90. European Proceedings of Social and Behavioural Sciences (pp. 156-165). European Publisher. 2020. Available at: <https://doi.org/10.15405/epsbs.2020.10.03.19>

17. Fetiskin N.P., Kozlov V.V., Manuilov G.M. Socio-psychological diagnostics of the development of personality and small groups. M., the Institute of Psychotherapy, 2002

18. Fedchenko N. M., Dergunova E. Yu. Features of students' adaptation to distance learning. Perspective research and development: Sbornik statey Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii, Petrozavodsk, 01 aprelya 2021 goda. Petrozavodsk: Mezhdunarodnyiy tsentra nauchnogo partnerstva «Novaya Nauka», 2021. pp. 73-78. DOI: 10.46916/05042021-5-978-5-00174-185-5